

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a paper published in *Högre Utbildning*.

Citation for the original published paper (version of record):

Dodou, K. (2015)

Mångfald bortom identifikationer: studentpopulationens diversifiering och vetenskapens arbetssätt.

Högre Utbildning, 5(3): 175-187

Access to the published version may require subscription.

N.B. When citing this work, cite the original published paper.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:du-20355>

Mångfald bortom identifikationer: studentpopulationens diversifiering och vetenskapens arbetsätt

Katherina Dodou*

Akademien Humaniora och Medier, Engelska, Högskolan Dalarna

Under de senaste två decennierna och som svar på politiska beslut om bland annat breddad studentrekrytering och en tydligare skrivning av högskolans etiska värdegrund har mångfald i högskolepedagogiska sammanhang identifierats som en fråga om identitet, makt och tillgänglighet. I en kritisk överläggning av studentmångfaldens behandling påtalar artikeln ett bristande beaktande av mångfaldsrekryteringens konsekvenser i förhållande till den högre utbildningens vetenskapliga grund. Överläggningen görs mot bakgrund av en studie utförd vid Högskolan Dalarna, vilken exemplifierar pedagogiska utmaningar kopplade till den ökade studentmobiliteten på avancerad nivå. I fokus står studenters tidigare träning i vetenskapsprocesser och vad deras varierade förkunskaper innebär vid mötet med den existenta magisterutbildningen. I artikeln positioneras relationen mellan mångfald och utbildningen i vetenskapliga arbetsätt som mittpunkten för högskolepedagogiska diskussioner om mångfaldsrekryteringens innebörder.

Nyckelord: mångfald, vetenskaplighet, akademisk kultur, magisterutbildning, högskoleämnet engelska

INLEDNING

Att undervisa inom högre utbildning innebär att utbilda människor med skilda bakgrunder, kunskapsnyer och studieorientering, människor vars studiemönster och motiv skiljs åt och vars förståelse av de arbetsätt som utmärker ett vetenskapligt område varierar. Nationella och internationella utbildningspolitiska beslut har under de senaste decennierna lett till en demokratisering av högre utbildning och möjliggjort större studentmobilitet inom Sverige, EU och världen. De har introducerat strukturella förändringar av högskolan som medfört större flexibilitet i form av möjlig studietakt och studieformer men också jämförbarhet mellan olika lärosätens och nationers utbildningar. Den mångfald i studiepopulationen som därigenom resulterat berikar undervisningen på många sätt, samtidigt som den också för med sig en rad utmaningar ur ett lärande- och utbildningsperspektiv.

En ambition med texten är att reflektera kring vilka typer av studentmångfald som lyfts fram i högskolepedagogiska sammanhang och på vilket sätt de påverkar förståelsen och prioriteringen av mångfaldsrelaterade utmaningar inom högskolan. Textens kritiska ärende är att rikta blicken till relationen mellan mångfald och högre utbildning. Jag menar att högskolans centrala uppgift att utbilda studenter i vetenskapliga innehåll och synsätt hamnar i skymundan då mångfald regelmässigt särbehandlas som en fråga om identitetskapande, tolerans och mångkulturalitet. Likväl måste ett beaktande av studenters skilda utgångspunkter och hur dessa påverkar lärandet fåsta avseende vid vetenskapsförståelse. Mångfaldsrekryteringen kräver ett svar på frågan om hur

* Författarkontakt: kdo@du.se

högskolepedagogiken kan möta och stödja studenter med olika förtrogenhet i vetenskapsområdets kunskapsbildande processer – ur ett mångfaldsperspektiv. Utmaningen för både lärare och studenter återfinns på alla utbildningsnivåer och den är påtaglig på magisterutbildningar. De senare är särskilt intressanta inte endast då de är en relativt ny företeelse inom svensk högre utbildning, men också eftersom magisterstudenter redan är skolade i vetenskapliga traditioner och miljöer. Dagens rekryteringsmönster leder till möten mellan olika akademiska kulturer och högskolelärare möter inte sällan studenter vars tidigare skolning i vetenskapsområdets kunskapsbildande processer väsentligt skiljer sig från den som kännetecknar den egna institutionen. Här ställs inte minst Högskolelagens föreskrifter på sin spets, nämligen att utbildning på avancerad nivå ska ”bygga på de kunskaper som studenterna får inom utbildning på grundnivå” (SFS 1992:1434, 1 kap. 9§, Lag. 2006:173). Att närmare betrakta mångfaldsrekryteringsutmaningar i den pedagogiska vardagen är således angeläget.

Texten börjar med att redogöra för hur de uttalade politiska ambitionerna bakom den breddade rekryteringen i Sverige har resulterat i att studentmångfald i högskolepedagogiska sammanhang avgränsas som en fråga om identifikation. I en kritik av avgränsningens premisser och mot bakgrund av en undersökning genomförd vid Högskolan Dalarna riktas därefter uppmärksamhet till relationen mellan mångfald och den högre utbildningens uppdrag att bibringa studenter vetenskapliga syn- och arbetssätt. Undersökningen gäller studenters erfarenheter av sin magisterutbildning inom ämnet engelska och exemplifierar den akademiska skolningens inverkan på vetenskapsförståelsen samt skolningens betydelse vid byte av utbildningsmiljö. Fallet engelska är informativt dels då engelskämnets studentpopulation vid Högskolan Dalarna illustrerar en typ av diversifierade studentgrupper som utbildningsstrategiska beslut kan resultera i – genom rekryteringen av så kallade icke-traditionella studenter och studenter vars studiemönster kännetecknas av (internationell) mobilitet – dels då högskoleämnet är flervetenskapligt vilket innebär att studenters förtrogenhet med de olika vetenskapsområdenas kunskapsbidrag och kunskapsprocesser varierar. Exemplet visar på behovet av att i diskussioner om mångfaldsrekrytering framhålla pedagogiska problemkomplex som har sin grund i studentgruppers varierade vetenskapliga kompetenser. Uppmärksammandet är en förutsättning för att högskolepedagogiken ska utgöra ett tydligare stöd för lärare i att hantera studentpopulationers diversifiering.

MED FOKUS PÅ MÅNGFALD

Diskussioner om mångfald inom svensk högre utbildning de senaste två decennierna har haft sin utgångspunkt i en överläggning av högskolans medborgarbildande och demokratiska betydelse med identitetspolitiska förtecken. Vid millennieskiftet utvärderades den högre utbildningens övergång under 1900-talet från elitutbildning till massutbildning. I statliga utredningar utpekades högskolans roll som aktör för ökad jämlikhet i samhället vid en tidpunkt då det mångkulturella samhället i Sverige debatterades i media och i akademien (Roth, 2009). Den statliga utredningen *Mångfald i högskolan* (SOU 2000:47, s. 3-4) uttryckte tydligt en politisk vilja att använda högskolan som ett redskap för att främja ”en större kulturell förståelse” i samhället och att bemöta social ojämlikhet och utanförskap relaterade till ”samhällstillhörighet, individuell integration och identitet”. Likaså i propositionen *Den öppna högskolan* (2001/02:15) uttrycktes en ambition för vidgat tillträde och livslångt lärande. Dokumenten låg till grund för en ändring i Högskolelagen varmed högskolorna ålades att ”aktivt främja och bredda rekryteringen” (SFS 1992:1434, 1 kap. 5§, Lag 2005:1208).

I samband med ändrade riktlinjer i högskolans styrdokument har mångfald blivit en alltmer aktuell fråga i högskolepedagogiska sammanhang där man velat visa på hur mångfaldsfrågor är centrala för lärandet och hur de kan hanteras i den pedagogiska praktiken. I viss mån är motivet för resonemangen en reaktion till vad som kan ses som en brist i statliga utredningar om mångfald. I sådana dokument, såsom Högskoleverkets rapport *Uppföljning av lärosätenas arbete med breddad rekrytering 2006-2008* (2009:18 R), tenderar mångfaldsfrågan att handla om olika sociala gruppers representation och tillträde till högre utbildning, medan kvalitetsaspekter som tillkommer den pedagogiska praktiken genom större heterogenitet i studentpopulationen får mycket litet utrymme.¹ I sin avhandling *Problem eller tillgång?* lyfter Hartman (2009) den bristen, nämligen att ”perspektivmångfald” ofta framhålls ”som ett centralt villkor för god forskning och utbildning, men man berör inte komplexiteten i att bemöta olikhet och mångkulturalism samtidigt som studenterna utbildas” (s. 42). Högskolepedagogiska ansatser under den senaste tjugoförårsperioden, såväl i idéskrifter som i vetenskapliga publikationer, har drivits av viljan att ge svar på den punkten. Samtidigt har man velat utveckla en pedagogik som utgår från högskolans jämställdhets- och tillgänglighetsarbete som det föreskrivs av Högskolelagen och Diskrimineringslagen (SFS 2008:567), tidigare Lagen om likabehandling av studenter i högskolan (SFS 2001:1286). Hit hör därför också bestämmelser om att högskolans verksamhet alltid ska iaktta och främja jämställdhet mellan kvinnor och män, samt ”främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden” (SFS 1992:1434, 1 kap. 5§, Lag 2005:1208).

Högskolepedagogiska diskussioner som förhåller sig till mångfaldsbegreppet har tenderat att ta avstamp i identitetspolitiska teoribildningar kopplade till lärandecentrerade och socialkonstruktivistiska pedagogiska teorier. Här definieras studentmångfald som en etisk-politisk fråga sprungen ur en syn på högskolans syfte som demokratifostrande. Kön och sexualitet, etnicitet, social bakgrund och religiös tro, men också funktionsnedsättning blir centrala i resonemang om den sociala sammansättningen vid högskolor såväl som om högskolans verkan för demokrati. Dimensioner som framhävs inbegriper olika sociala gruppers representation, mottagande och villkor, den sociala och fysiska miljöns inverkan på lärande, samt utbildningars utformning och examination. En del skrifter inriktar sig på utvalda sociala kategoriers förutsättningar i relation till högskolans styrdokument om likabehandling, med särskild fokus på exempelvis etnicitet och social bakgrund eller kön (Fazlhashemi, 2002; Bondestam, 2005; Carstensen, 2006). Andra, i regel senare publikationer, formulerar en uttalad mångfaldsmedveten pedagogik som har som avsikt att belysa identifikatoriska och maktrelaterade olikheter som sträcker sig över ett bredare demografiskt spektrum och behandlar det som i identitetspolitiska sammanhang kallas för skillnadskategorier (Fur, 2009; Wickström, 2011). Olika sorters skrifter florerar. Somliga är menade som stöd för personal att utveckla pedagogiska verktyg som underlättar vardagen för studenterna. Strategier främst riktade till lärarens ledarskap i klassrummet har formulerats, t.ex. vad gäller talutrymme och gruppdynamik, presentationstekniker, rummets fysiska anordning och betydelsen av interkulturell kommunikation (Henriksson, 2003; Carstensen, 2006; Schwieler, 2007). Andra skrifter, ofta vetenskapliga arbeten och idéskrifter, uppmuntrar lärare att medvetandegöra studenter om identitets- och maktstrukturer, exempelvis genom att se över

1 Statliga krav på att högskolor utarbetar och utvecklar mångfaldspolicys och åtgärdsprogram har närmast styrt förståelsen av mångfald mot ett managementbegrepp (jfr Nilsson, 2007), medan satsningar på forsknings- och utvecklingsprojekt som undersökt metoder för främjande av jämställdhet på högskolor har, enligt Bondestam, endast i viss utsträckning relaterat till högskolepedagogikens praktik (Bondestam, 2010, s. 17).

innehållet av utbildningen i förhållande till disciplinens kanon (Fur, 2009; Wickström, 2011). Här framhålls pedagogiska fördelar i att representera olika erfarenheter och perspektiv för att skapa igenkännande hos studenterna och på så sätt stärka utbildningens relevans och studenternas motivation och studieprestation. Samtidigt skrivs en ”hoppets pedagogik” fram där högskolan kan främja ökad jämlikhet i samhället genom ett synliggörande och maktkritiskt granskande av mångfaldsfrågor (Fur, 2009, s. 211). En stark drivkraft bakom skrifterna är ett intresse för högskoleutbildningens emancipatoriska potential och en värdesättning av högskolans roll i att stödja studenter i sitt identitetsarbete samt i att främja demokratiska värderingar.²

Jag skissar denna bakgrund för att beskriva hur mångfaldsrekryteringens politiska målsättningar har lett till att pedagogiska utmaningar kopplade till en bredare studentrekrytering definieras som en fråga om mångkulturalitet, tolerans och självkänedom. Även på behörighetsgivande högskolepedagogiska utbildningar diskuteras mångfald i dessa termer som ett särskilt problemområde separerat från andra pedagogiska frågor, som framgår i rapporten *Kartläggning och analys av högskolepedagogisk utveckling och jämställdhet vid svenska lärosäten* (Bondestam, 2010). Trenden verkar genomgående runtom i landet och tycks bero dels på styrningen av högskolans värdegrundsarbete, dels på den konsensus som eftersträvats genom Sveriges Universitets- och Högskoleförbundets uttryckta vilja att behörighetsgivande högskolepedagogiska utbildningar ska vara nationellt jämförbara (Bondestam, 2010, s. 14-16). I rapporten konstaterar Bondestam att mångfaldsfrågornas sidoordning hindrar högskolors enligt lag föreskrivna jämställdhetsarbete. Samtidigt utmynnar den politiska pedagogikens frigörande ambitioner ofta i en rad anvisningar om ”konkreta undervisningsstrategier, vilka sällan eller aldrig har direkt bäring på den lärandeteori eller annan pedagogisk teori som förmedlas under kursen” (Bondestam, 2010, s. 31). Bristen på en koppling till pedagogiska teorier menar han leder till att frågor om mångfald i praktiken lättare avfärdas som ett specialintresse som angår få (se även Fur, 2009, s. 204). Hit kan tilläggas att de identitetspolitiska inslagens kontroversiella anseende bidrar till benägenheten att avfärda denna typ av mångfaldsfrågor, både på grund av det många ser som en diskutabel politisk reglering av högre utbildning och forskning (se Sampsons, 2012, kritik av genuscertifiering)³ och på grund av identitetspolitikens begränsningar, t ex då man riskerar cementera just dem identitetskategorier man avser ifrågasätta (t.ex. Edenheim, 2015).

Den identitetspolitiska prägeln på diskussioner om mångfald i högskolepedagogiska sammanhang, tillika mångfaldsrekryteringens särbehandling, är i min mening problematisk av flera skäl. En snäv förståelse av mångfalden inom högre utbildning vidmakthålls då den definieras som en fråga om identifikation i behov av särskilda åtgärder för att motverka diskriminering och för att gynna individuellt identitetsarbete och mångkulturalitet (jfr Fur, 2009, s. 203). Framför allt är det identitetspolitiska greppet på mångfald blint för institutionen högre utbildning och för dess pedagogiska uppdrag att bibringa studenter vetenskapliga förhållnings- och arbetssätt. Som svar på vad som konstituerar högre utbildning och högskolans särprägel jämfört med andra

2 Unemar Östs (2009) kartläggning av resonemang om svensk högre utbildning vid millennieskiftet har belyst denna förståelse av underliggande antaganden och värderingar i diskurser om högskolans syften och mål.

3 Som utredningen *Svart på vitt – om jämställdhet i akademien* påpekat har ”framväxten av jämställdhet i högskolan som ett särskilt politikområde, i stor utsträckning sammanfallit med statliga strävanden att stödja utvecklingen av kvinno- och genusforskning inom den svenska akademien” (SOU 2011:1, s. 111). Till grund för dessa strävanden ligger bl.a. den uttalade (och politiskt obundna) ambitionen sedan 1990-talets mitt att arbeta med jämställdhetsintegrering av samtliga politikområden och statliga verksamheter (Prop. 1993/94:147).

utbildningsinstitutioner har man utifrån klassiska akademiska diskurser länge argumenterat för en definition av högskolans utmärkande drag som just dess vetenskapliga synsätt.⁴ En akademisk utbildning i det avseendet syftar till att lära sig att tänka på ett vetenskapligt sätt, genom att konfronteras med och inta en ställning till ”ståndpunkter och föreställningar om kunskapens upphov, värden, normer, praktik och användning” (Demker, 2001, s. 16). I dessa diskurser utgår man från högskolelagens föreskrifter om den högre utbildningens vetenskapliga grund (SFS 1992:1434, 1 kap. 2§) och utifrån klassiska akademiska värden om högskolan som en plats för bildning, akademisk frihet och kunskapssökande. Ur en sådan ståndpunkt omvandlar det identitetspolitiska perspektivet den högre utbildningens pedagogiska uppdrag till identifikatoriskt erkännande och identitetspolitisk demokratifostran; förmedlingen av vetenskapliga syn- och arbetssätt lämnas därhän.

I högskolepedagogiska sammanhang diskuteras förvisso studenters tillgodogörande av vetenskapliga kunskapsprocesser som pedagogiskt problemkomplex inte i förhållande till mångfaldsbegreppet, men väl i förhållande till kvalitet i nutidens massutbildning.⁵ Lärandeteorier som regelmässigt förekommer på högskolepedagogiska utbildningar (se Bondestam, 2010) inriktar sig på strategier som möjliggör studenters lärande, vad gäller att förstå och tackla problem på ett vetenskapligt sätt (t ex Ramsden, 2003, s. 7). I sådana teorier uppmärksammas studenters förförståelse och tidigare erfarenheter som ett led i att möta massifieringens utmaningar, men man ägnar sig främst åt det man menar möjliggör den vetenskapliga skolningen, nämligen utformningen av lärandemiljön och av lärandesituationer som främjar djupinriktat, dvs. menings-sökande och meningsskapande, lärande.⁶ Studenters varierade förkunskaper samt kunskaps- och vetenskapsförståelse relateras däremot inte till mångfaldsdiskussioner. Enligt Biggs och Tang (2011) är identifikatorisk mångfald snarare oväsentlig, då lärandepraktiken neutraliserar lärares och studenters utmaningar kopplade till exempelvis etnisk mångfald: ”teaching that engages students’ learning activities appropriately minimizes differences of ethnicity between students as far as learning itself is concerned” (s. 5). Medan identitetspolitiska resonemang sätter en parentes kring lärandet av vetenskapsprocesser i ett försök att uppmärksamma maktförhållanden, beaktar alltså lärandeteoretiska diskussioner studenters erfarenhetsbaserade utgångspunkter för att belysa faktorer som påverkar studenters lärandeinriktning. Det är ingen självklarhet att perspektivens respektive ambitioner och antaganden relateras till varandra i högskolepedagogiska utbildningar (Bondestam, 2010) vilket medför att högskolepedagogikens roll i frågan om hur lärare kan möta mångfald och samtidigt nå utbildningars vetenskapliga mål fördunklas. Att en uppdelning upprätthålls i högskolepedagogiska forum ter sig som märkligt, inte minst i ljuset av dagens studiemönster och de pedagogiska utmaningar som därmed följer. Den ökade student-

4 Se Högskoleverkets rapport *Utbildning på vetenskaplig grund* 2006:46 R, och för mer aktuella debatter även tidskriften *Axess* 2015:2 temanummer ”Växtvärk i den högre utbildningen”. Se också t ex Ankarloo & Friberg (2012) och Rider, Hasselberg, & Waluszewski, (2013) om vetenskaplighet i förhållande till utbildningspolitiken.

5 Klassiska akademiska diskurser som behandlar spänningsfältet mellan svensk utbildningspolitik och forskningsanknuten utbildning och som nämns ovan inbegrips i högskolepedagogiska utbildningar men de berör inte pedagogiska strategier för studenters bibringande av vetenskapsprocesser.

6 Se även Prosser och Trigwells (1999) empiriskt grundade diskussion av modellen presage-process-product för studenters lärande; Entwistle och Petersons (2004) litteraturoversikt och illustrerade begreppsram för faktorer som påverkar lärande, och Laurillards (2012) resonemang om lärandets villkor vilket också inbegriper teknikens roll i högre utbildning.

mobiliteten, för att ta ett exempel på mångfaldsrekryteringen,⁷ kräver en form av pedagogisk dubbelvision som närmare fäster avseende vid studenters akademiska bakgrunder för att skapa förutsättningar för deras fortsatta vetenskapliga träning.

I avsikt att illustrera problematiken vänder jag mig till studenters erfarenheter på två ett-åriga magisterutbildningar i engelskspråkig respektive irländsk litteratur vid Högskolan Dalarna. I exemplet står den inverkan studenters tidigare erfarenheter av olika vetenskapsmiljöer haft på deras möte med engelskämnets magisterutbildningar i litteraturvetenskap i centrum: hur har deras träning i litteraturvetenskapliga kompetenser sett ut, vilken syn på litteraturvetenskapens kunskapsbidrag har de bibringats i sin tidigare utbildning och vilken träning har de haft i vetenskapsområdets kunskapsbildande processer? Studenternas utsagor om problemen de stötte på i mötet med litteraturvetenskapens arbetsätt på magisterutbildningarna inringar relationen mellan mångfald och studenters skolning i vetenskapliga arbetsätt som en problematik för högskolepedagogiken.

STUDENTMÅNGFALD OCH VETENSKAPLIGHET: ETT EXEMPEL

Undersökningen av engelskämnets magisterutbildningar i litteraturvetenskap vid Högskolan Dalarna har som utgångspunkt den mångfald som under flera år kännetecknat engelskämnets studentpopulation. Jämte ett mindre antal ”egna” studenter som fortsätter från grundnivå till avancerad nivå rekryterar engelskämnet magisterstudenter från hela landet, Europaregionen och övriga världen.⁸ Högskolan Dalarnas satsning på flexibla studieformer vad gäller studietaktsalternativ, programstudier och fristående kurser, och fysisk/digital mötesplats (i enighet med den politiska viljan om vidgat tillträde och livslångt lärande uttryckt i Prop. 2001/02:15) har bidragit till engelskämnets rekrytering av studentgrupper som traditionellt inte har påbörjat eller fortsatt sina studier, såsom personer vars arbets- och familjeåtaganden förhindrar dem från att flytta till studieorten. Samtidigt gör sig inom utbildningarna Högskolan Dalarnas målinriktade rekrytering av internationella studenter synlig, då utbildningarna under de senaste åren haft en stor andel utbytesstudenter och så kallade ”free movers” från både Europa och länder utanför EU/EES.⁹ Den breda rekryteringsbasen har också betytt en variation vad gäller studenters tidigare erfarenheter av studiekulturer och studieformer, deras språkfärdigheter, samt deras kunskaps-syner, förståelse av ämnet och kunskaper om litteraturvetenskapliga arbetsätt i förhållande till hur dessa utformats och praktiseras vid engelskämnets lärmiljö vid Högskolan Dalarna. Denna mångfald har utgjort bakgrunden för insamlingen av studenters synpunkter om deras magisterutbildning med särskild fokus på hur deras förtrogenhet med litteraturvetenskapliga arbetsätt påverkade deras erfarenheter av magisterutbildningen i stort och i synnerhet deras sätt att ta sig an sina studier vid utbildningens början.

Synpunkterna som diskuteras nedan insamlades genom djupintervjuer på frivillig basis med åtta studenter registrerade på någon av engelskämnets tolv magisternivåkurser i engelskspråkig

7 Svensk högskoleutbildning kännetecknas av ökad studentmobilitet och ett större antal studenter med utländska examina, som rapporteras i *Utländska studenter i Sverige* (SFS 2008:7 R) och *Vilka är studenter?* (2008:33 R).

8 Som framgår i beredningsgruppens utlåtande vid HSVs kvalitetsgranskningsomgång 2012 överensstämmer Högskolan Dalarnas svaga rekrytering av de egna grundnivåstudenterna till avancerad nivå med situationen för engelskämnet vid andra lärosäten i Sverige (Högskoleverket Beslut, Reg. Nr 643-00342-12).

9 Se *Policy för Internationalisering* (2005-04-28), DNR: DUC 2009/206/10, och *Utbildningsstrategi för Högskolan Dalarna 2013-2015* (2012-12-20), DNR: DUC 2013/76/10.

och irländsk litteraturvetenskap under läsåret 2013-14. Intervjuerna ägde rum i maj och juni 2014 och var individuella, semi-strukturerade, och ungefär en och en halv timme långa. En intervju skedde på studentens begäran i form av en fysisk träff medan övriga genomfördes via videokonferens. Samtliga spelades in och transkriptionerna analyserades tematiskt (Braun & Clarke, 2008). Urvalet personer var riktat för att få maximal mångfald i sammansättningen av den intervjuade gruppen. Information om studenternas studiemönster inhämtades från Ladok och från Universitetets och högskolerådets (UHRs) tjänst NyA-webben. Bland de intervjuade fanns manliga och kvinnliga studenter i olika åldrar och med olika etnisk och kulturell bakgrund; studenter med utländska och svenska examina; studenter med bakgrunder inom engelsk språkvetenskap och litteraturvetenskap, Business English, översättning och lärarutbildning; campus- och nätbaserade studenter; programstudenter och studenter på enstaka fristående kurser. Utifrån intervjuerna framgick att de intervjuade studenterna hade olika inställning och motiv till studierna. Här fanns studenter som gått direkt från gymnasiet till grundutbildning och magisterutbildning och studenter som återupptagit studierna efter ett längre studieuppehåll; deltids- och heltidsstuderande; studenter med god och med bristande språkfärdighet; yrkesarbetande och "traditionella" heltidsstudenter; studenter med och utan barnfamilj; studenter som ägnar sig åt livslångt lärande, studenter som ser magisterexamen som en ingång i arbetsmarknaden och studenter som valt utbildningen för dess forskningsförberedande karaktär.¹⁰ Med hänsyn för anonymiteten betecknas de intervjuade studenterna som Student A, B, C osv. och refereras till med könsneutrala pronomen.

Studenters möte med engelskämnet

I intervjuerna framkom en tämligen stor variation vad gäller studenters förståelse för ämnet och förtrogenhet med det litteraturvetenskapliga området och dess arbetssätt. Variationen beror delvis på att högskoleämnet engelska är böjligt i sin definition, nationellt såväl som internationellt. I engelskspråkiga länder är högskoleämnet likställt med litteraturvetenskapliga studier (Shumway & Dionne, 2002). I Sverige och i många andra delar av världen, särskilt där engelska identifieras som ett främmande språk, är ämnet engelska bredare och innefattar flera vetenskapsområden, bland andra språkvetenskap, litteraturvetenskap, didaktik, översättning, kulturstudier och samhällsstudier med inriktning på engelskspråkiga länder. Tonvikten på det huvudsakliga studieområdet kan skilja markant mellan olika länder och utbildningsmiljöer. Litteraturstudiets funktion sträcker sig mellan "att gynna språkutvecklingen och 'förmedla' kultur" till att betraktas som en nyckeldisciplin för ämnet (se vidare Thorson & Ekholm, 2009, s. 7 om litteraturvetenskapens position inom språkämnen i Sverige). Vid Högskolan Dalarna har litteraturvetenskap en framskjuten position inom engelskämnet varför också kursutbudet inom vetenskapsområdet är stort jämfört med många andra svenska lärosäten. Litteraturutbildningen kännetecknas av självständig textanalys i ljuset av främst ideologi- och maktkritiska teorier formulerade i angränsande vetenskapsområden såsom sociologi, filosofi och kulturstudier.

Jag vill fästa uppmärksamheten vid studentkommentarer som vittnar om en bristande förståelse av litteraturvetenskapens kunskapsbildande processer. Tydligast formuleras problematiken av studenter med en akademisk bakgrund som endast tangerar litteraturvetenskap. Som Student

¹⁰ Diskussionen behandlar inte skillnader mellan studenters lärande i campus- respektive nätbaserade former, utan fokus ligger på problemen studenterna identifierade att de stötte på i mötet med rådande antaganden om litteraturvetenskapens kunskapsföremål och kunskapsprocesser inom engelskämnets magisterutbildningar.

G uttryckte det: “we can understand what we need to do, but is difficult is the whole process of doing this things [sic!]”. I intervjun berättar Student G som har en bakgrund i Business English från ett universitet i Asien, att hen hade svårt i sina litteraturvetenskapliga arbeten på magisternivå att självständigt formulera en forskningsfråga som var lämplig och vetenskapligt relevant. Det var också svårt att förstå skillnaden mellan en metodövning där en teoretisk modell tillämpas i tolkningen av ett skönlitterärt verk och en forskningsuppgift där studenten formulerar en forskningsfråga som besvaras med hjälp av teoretiska begrepp och modeller. För Student H, som har en tidigare examen i English language translation från ett universitet i Mellanöstern, var det likaledes svårt att förstå litteraturvetenskapens sätt att utforma och bearbeta frågeställningar: “what is very strange for me is that, how can we ... first find the topic and then write about it”. Studenternas kommentarer inringar som ett problemområde förmågan att tillägna sig litteraturvetenskapliga arbetssätt för att själv producera relevant och vetenskapligt grundad kunskap.

Situationen för studenter som har en vetenskaplig skolning som markant skiljer sig från den vid Högskolan Dalarnas engelskämne skrivs fram här trots att studentgruppen varit förhållandevis liten och trots att engelskämnet under 2014 implementerat antagningsregler som innebär att studenter utan tillräckliga meriter inom litteraturvetenskap inte längre är behöriga för antagning. Det är givetvis föga förvånande att studenter med en knapphändig träning i vetenskapsområdets arbetssätt har svårt att tillgodogöra sig studierna – särskilt om de dessutom har bristande språkfärdigheter och stora studiekulturella skillnader att brottas med. Emellertid sätter dessa två studenters utmaningar i relief problem som flera stöter på i sin magisterutbildning, inte minst när de flyttar från en utbildningsmiljö till en annan. Studenter B och E som innehar kandidatexamina i English language and literature från europeiska universitet pekade på likartade problem med att förstå vilka steg som ingår för att självständigt kunna formulera en relevant litteraturvetenskaplig forskningsfråga och vidare för att besvara den. I Student Es tidigare utbildningsmiljö definierades högskoleämnet engelskas primära vetenskapsområde som språkvetenskap. Svårigheten vid magisterutbildningens början för hen bestod i att begripa vad som räknas som kunskap inom litteraturvetenskapen och hur den diskursivt behandlas. Student B som därtill återupptagit studierna efter ett längre uppehåll uppgav liknande utmaningar. I hans filologiska grundutbildning från 1990-talets mitt återfanns inte de litteraturteoretiska ansatser som kännetecknar utbildningen vid Högskolan Dalarna. Även Student C, som jämte en kandidatexamen i engelska med fokus på litteraturvetenskap har en bakgrund bland annat inom grafisk design vid svenska lärosäten, kommenterade att hen i sitt första möte med Högskolan Dalarnas engelskamiljö (på grundnivå två) fick brottas med litteraturvetenskapens sätt att formulera och pröva kunskap. I motsats menade Student A, som förutom en tidigare examen från ett europeiskt universitet studerat hela grundutbildningen i engelska vid Högskolan Dalarna, att litteraturvetenskapens kärnfrågor och arbetssätt bibringats under grundutbildningen. Så även Student D som vid magisterutbildningens början hade tidigare studiefarenheter från Högskolan Dalarna inom bland annat högskoleämnena litteraturvetenskap och engelska.

I intervjuerna framgår alltså att ett återkommande problem varit förståelsen av vetenskapsområdets kunskapsprocesser samt att svårigheter uppstått främst vid byte av utbildningsmiljö. Detta var särskilt påtagligt för studenter med en utländsk examen inom högskoleämnet. Till skillnad från ståndpunkten som framhåller mötet med det främmande i en ny utbildningsmiljö i främst positiva ordalag (t ex Stier, 2007, om mångfald genom internationalisering), förmedlar studentintervjuerna snarare intrycket att mötet var problematiskt.

Mångfald och vetenskapsprocesser

Här aktualiseras frågan om vilka problem studenter möter, vilka problem som uppmärksammas och vidare hur problemen hanteras. Som Ramsden (2003) observerat misstänkliggörs ofta internationella och icke-traditionella studenter när önskvärda studieresultat inte infinner sig. Studenternas kompetenser, arbetsinsats och studiemotivation ifrågasätts, alltmedan bristande färdigheter slentrianmässigt kopplas till kulturella stereotyper eller gängse föreställningar om exempelvis icke-västerländska höskoleväsendet som hierarkiskt och osjälvständigt (Rao & Chan, 2009). I viss mån är perspektivets betydelse kopplad till olika former av diskriminering, men den går också utöver detta. Höskolepedagogikens primära uppgift i sammanhanget tycks mig börja med att tydliggöra problem som uppstår i studenters möte med en ny vetenskapsmiljö. Det är villkoret för att kunna ge svar på frågan om hur mötet med olika utbildningsmiljöer påverkar lärandeprocessen och i förlängningen hur den anordnade utbildningen bör utformas för att stödja utvecklingen av studenters vetenskapliga kunskaper och förmågor. Den innebär både utåtriktade och inåtriktade blickar och innefattar reflektion kring vetenskaps- och studiemiljöers utformning och underliggande antaganden.

Hit hör uppmärksammandet av vetenskapskulturer, i förhållande till vetenskapspraxis. Med vetenskapskultur åsyftas antaganden och positioneringar som görs i olika vetenskapsmiljöer (Lundgren, 2002). Granskningen av dessa synliggör rådande diskurser om vetenskapsområdets kunskapsnyer och kunskapsbidrag: om vilka forskningsfrågor som anses vetenskapliga och om vilka metoder som därmed framhålls. Gränsdragningar som görs när ämnesidentiteter skapas och förändras är betydelsefulla för den pedagogiska vardagen, då utbildningar speglar specifika vetenskapskulturers antaganden och värderingar.¹¹ Beaktandet av vetenskapskulturer påminner om att perspektivmångfald som tillkommer bland annat genom studenters internationella förflyttningar – utöver deras livserfarenheter och världsbilder och utöver föreskrifter om högskolans värdering av mångkulturalitet – också rör sig om olika perspektiv på högskoleämnet och på vetenskapsområdet som sådana.

Att ämnesidentiteter formas i olika riktningar har både kvantitativa och kvalitativa innebörder som blir påtagliga genom mångfaldsrekryteringen. Ämnesidentitetens utformning vid olika lärosäten betyder att studenter haft olika mycket kontakt med vetenskapsområdet som sådant, i vederbörande fall litteraturvetenskapen. Eftersom kunskapsbidragen och vetenskapsprocesserna som kännetecknar engelskämnets vetenskapsområden väsentligt skils åt klarlägger t ex en skolning i språkvetenskapliga arbetssätt i sig inte litteraturvetenskapliga. En knapphändig kontakt med vetenskapsområdets diskurser leder till svårigheter på avancerad nivå där viss förtrogenhet förväntas av studenterna (se Blåsjö, 2004, om skillnader mellan olika vetenskapsområdets antaganden och arbetssätt, samt om diskursiva socialiseringsprocesser över tid). Vad gäller de kvalitativa dimensionerna av engelskämnets identiteter internationellt ser premisserna för studenters skolning i vetenskapliga arbetssätt olika ut. Jag vill nämna två av premisserna som varit avgörande för de intervjuade studenterna, enligt deras egna utsagor. Den första gäller utbildningen i att formulera litteraturvetenskapliga problem. Här inbegrips studenters förståelse för vilka frågeställningar som anses lämpliga och relevanta för litteraturvetenskapen och därtill vilka teoretiska och metodologiska antaganden som föreligger, samt studenters träning i att självständigt identifiera och formulera sådana problem. Stora skillnader förekommer både i hur olika vetenskaps- och utbildningsmiljöer tolkar problemformuleringars relevans och vidare hur

11 Jfr För Lundgren (2002) är analysen ett led i att förstå vetenskapskulturer tvärvetenskapligt och att belysa forskningsanslagsbeslut (s. 15).

man prioriterar en vetenskaplig kompetens såsom självständighet. Den andra premisen är det vetenskapliga förhållnings sättet till kunskap. Här handlar det bland annat om studenternas tidigare träning i att hantera och granska kunskap: det är en fråga om källkritik, om att inse att metoder och teorier inte är givna och orubbliga och i förlängningen om att kunna själv producera kunskap som är relevant, rimligt belagt och grundad i ett vetenskapligt arbets sätt (se vidare Björklund, 1991, om det vetenskapliga arbetssättets innebörd). Även vad gäller träningen i dessa aspekter av vetenskaplighet förekommer stora skillnader i olika utbildningar. Att mångfaldsrekryteringen för samman studenter från vitt skilda vetenskapskulturer ställer alltså krav på formulering av högskolepedagogiska strategier för att hantera den föreliggande diversifieringen i vetenskapsförståelse och vetenskapliga kompetenser.

För denna mångfaldsproblematisering är det centralt att rikta blicken på akademien och på egenanalys. Egenanalys som metod har visserligen skrivits fram som en förutsättning för att hantera mångfaldsrekryteringen, men då med fokus på studiekulturella dimensioner av lärandet. Bland annat har Wickström (2011) beskrivit ideologikritisk egenanalys som ett sätt att synliggöra högskolans omhuldade ideal om exempelvis självständighet som historiskt och kulturellt betingade, och därmed som ideal som bör diskuteras och problematiseras – även med studenterna. Wickström uppmanar också lärares medvetandegörande ”om det svenska utbildningsväsendets pedagogik och andra sätt att organisera undervisning utanför landet”; han menar att kännedom om förhärskande undervisningsformer och läraktiviteter gör det lättare att planera utbildningars övergångar och progressioner (Wickström, 2011, s. 95). Här handlar det om att den svenska högskolans underliggande pedagogiska idéer, t ex rörande det demokratiserande idealet bakom seminariekulturen, inte är allmängiltiga. Att många studenter är obekanta med idéerna och saknar träning i studieformer som skapats med dessa i åtanke bidrar till svårigheter dem möter i utbildningen. Mångfaldsperspektivets roll i att åskådliggöra den egna och i viss mån även andra studiekulturers grundstenar framhålls för att kunna utveckla överbryggande strategier som stödjer studenters anpassning i den nya studiemiljön. Mångfaldsproblematiseringen som den beskrivs ovan fordrar därutöver ett synliggörande av den akademiska skolningens inverkan på studenters tillgodogörande av vetenskapliga kunskapsprocesser. En medvetenhet om institutionsbetingade skillnader i studenters förutsättningar är ett villkor för att identifiera problem studenter brottas med. Ingalunda betyder en sådan fokus att studenters varierade förmågor bör ses som endast avhängiga läroanstalten. Däremot kan enskilda lärare och institutioner dra nytta av att reflektera över den egna utbildningsmiljöns vetenskapskulturella värderingar i ett jämförande perspektiv samt att närmare granska de dimensioner av vetenskapsområdets självbild och arbetssätt som bibringas studenter i den egna utbildningen.

Mot den bakgrunden kan åtgärder vidtas för att stödja studenters vetenskapliga skolning. Här åsyftas inte en individanpassad utbildning efter studenters enskilda behov. Det rör sig snarare om att som lärare ta en informerad ställning till utbildningens utformning för att ge studenter möjligheten att självständigt utveckla, pröva och visa förmågor (jfr Gustafsson et al., 2010, s. 84). Om dagens rekryteringsmönster medför att delar av studentpopulationen inte tidigare tränats i att självständigt formulera och bearbeta vetenskapliga frågor (vilket enligt svenska högskolans föreskrifter förväntas vid avslutad grundutbildning) bör man rimligen fundera över vad som krävs exempelvis i form av studenters repertoar för att de ska kunna formulera lämpliga och inomvetenskapligt relevanta sådana och vad detta innebär för utbildningens utförande. Möts man av studenter som saknar grundläggande kompetenser t ex i vårt vetenskapssamfundets sätt att definiera vetenskapliga förhållnings sätt till kunskaper behöver man begrunda hur man inom

ramen för utbildningen kan skapa förutsättningar och former för att utveckla studenters förmågor så att de närmar sig källor på ett vetenskapligt sätt, att de begriper att vetenskapliga teorier inte är givna och oföränderliga och så att de i förlängningen kan bidra till kunskapsbildningen. Arbetar man dessutom inom ämnen eller program som är flervetenskapliga är det skäligt att betänka hur man förmedlar till studenterna olika vetenskapsområdens antaganden och värderingar – t ex om vad som räknas som kunskap och hur man producerar den – och hur dessa förhåller sig till varandra. Det är inte minst viktigt om studentpopulationen har en akademisk bakgrund inom en (eller en del) av vetenskapsområdena men förväntas prestera inom ett annat eller, för den delen, inom flera.

I överläggningen av dessa och liknande frågor som mångfaldsrekryteringen medför behövs högskolepedagogiken som stöd. Dess uppdrag är att skapa en bättre förståelse för mångfaldsrekryterings utmaningar, att klargöra vilka typer av problem som förekommer och var de grundar sig, för att sedan resonera kring möjliga strategier för att hantera dem. Utöver problem som kräver ändrade administrativa rutiner, upprättandet av stödfunktioner, förtydligande av studiekulturella antaganden eller betänkandet av studenters bemötande, uppstår en rad problem som rör vetenskaplighetens kärna och dessa kräver pedagogisk utveckling inom ramarna för den anordnade utbildningen. För att komma åt problemen fordras att högskolepedagogiken närmare belyser relationen mellan studentmångfald och (fortsatt) vetenskaplig träning.

MÅNGFALD BORTOM IDENTIFIKATIONER

I denna artikel har jag kritiserat den rutinmässiga beskrivningen av mångfaldsfrågor som identifikatoriska och mångkulturalitetsfrämjande. Beskrivningen har förvisso riktat blicken till högskolans etiska värdegrund varmed pedagogiken har värnat för studentpopulationens rättigheter och deras perspektivmångfaldiga utbildning, i enlighet med högskolans föreskrifter. Som ovan noterats innebär dock identitetspolitiska gränstragningar såväl som mångfaldsfrågors sidoordning i högskolepedagogiska utbildningar en inskränkning i förståelsen av mångfaldsproblematiken och vad den innebär i den pedagogiska vardagen. Jag har i artikeln därför hävdats en omvärdering av mångfaldsrekryterings konsekvenser och en vidgad förståelse av mångfald som också inbegriper rekryteringen av exempelvis internationella studenter och studenter vars studiemönster karakteriseras som icke-traditionella. I artikeln positioneras bestämt mångfaldsrekryterings pedagogiska utmaningar i förhållande till den högre utbildningens uppdrag att förmedla vetenskapliga sätt att betrakta och hantera problem. Värderingen av mångfaldsrekryterings innebörd beror naturligtvis på vilken syn man har på högskolans syfte, vilka antaganden man gör om vad studenter ska lära sig samt om vilka förutsättningarna och hindren är för lärande. I artikeln har jag utgått från högskolans vetenskapliga värdegrund och fokuserat på förhållandet mellan mångfald och vetenskapsprocesser. Jag har riktat blicken till variationer vetenskapskulturer emellan vad gäller skapandet och utvecklingen av ämnesidentiteter, samt till den inverkan vetenskapskulturer har för studenters skolning i vetenskapsområdets sätt att formulera, bearbeta och granska problem, jämte vad skolningen innebär vid byte av utbildningsmiljö. Vinsten med detta perspektiv som jag ser det är att man synliggör och i förlängningen kan hitta lösningar till påtagliga problem, för studenter och för lärare, som medföljer utbildningsstrategiska beslut avseende studentpopulationens samansättning. Belysningen av studentmångfalden i relation till vetenskapsförmågor är en nödvändig förutsättning för att svara på frågan om hur man bäst rustar svensk högre utbildning för att hantera mångfaldsrekryterings utmaningar.

REFERENSER

- Ankarloo, D. & Friberg, T. (Red.). (2012). *Den högre utbildningen: Ett fält av marknad och politik*. Möklinta: Gidlunds.
- Biggs, J., & Tang, C. (2011). *Teaching for Quality Learning at University: What the Student Does* (Fjärde utgåvan). Berkshire: Open University Press.
- Björklund, S. (1991). *Forskningsanknytning genom disputation*. Uppsala: Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala, 112.
- Bläsjö, M. (2004). *Studenters skrivande i två kunskapsbyggande miljöer*. Doktorsavhandling. Stockholms universitet.
- Bondestam, F. (2005). *Könsmedveten pedagogik för universitets- och högskolelärare – en introduktion och bibliografi*. Stockholm: Liber.
- Bondestam, F. (2010). *Kartläggning och analys av högskolepedagogisk utveckling och jämställdhet vid svenska lärosäten*. Delegationen för jämställdhet i högskolan.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 75-101.
- Castensen, G. (2006). *Könsmedveten pedagogik: Konkreta tips och övningar för lärare*. Uppsala: Avdelningen för utveckling av pedagogik och interaktivt lärande.
- Demker, M. (2001). Högskolemässighet: två sidor av samma mynt. I *Ribban på rätt nivå. Sju inlägg om högskolemässighet* (s. 11-18). Högskoleverket.
- Edenheim, S. (2015). Har detta med det nyliberala universitetet att göra? *Feministiskt Perspektiv*. <https://feministisktperspektiv.se/2015/03/24/har-detta-med-det-nyliberala-universitetet-att-gora/>
- Entwistle, N. J. & Peterson, E. R. (2004). Conceptions of learning and knowledge in higher education: Relationships with study behaviour and influences of learning environments. *International Journal of Educational Research*, 41, 407-428.
- Fazlhashemi, S. M. (2002). *Möten, myter och verkligheter: studenter med annan etnisk bakgrund berättar om möten i den svenska universitetsmiljön*. Umeå: Universitetspedagogiskt centrum.
- Fur, G. (2009). Likheter eller skillnader – pedagogikens demokratiska dilemma. I M. Stigmar (Red.), *Högskolepedagogik: Att vara professionell som lärare i högskolan* (s. 199-213). Stockholm: Liber.
- Gustafsson, C., Fransson G., Morberg Å. & Nordqvist I. (2010). *Att arbeta i högskolan – utmaningar och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur.
- Hartman, T. (2009). *Problem eller tillgång? En studie om social och etnisk mångfald i högskolan*. Doktorsavhandling. Uppsala: *Uppsala Studies in Education*, 123.
- Henriksson, A. (2003). *Undervisa tillgängligt! Pedagogiska verktyg för likabehandling av studenter med funktionshinder*. Rapport nr 1, 2003. Uppsala: Enheten för utveckling av pedagogik och interaktivt lärande.
- Högskoleverket (2006). *Utbildning på vetenskaplig grund – röster från fältet* (Högskoleverkets rapportserie, 2006:46 R).
- Högskoleverket (2008). *Utländska studenter i Sverige* (Högskoleverkets rapportserie, 2008:7 R).
- Högskoleverket (2008). *Vilka är studenter? En undersökning av studenterna i Sverige* (Högskoleverkets rapportserie, 2008:33 R).
- Högskoleverket (2009). *Uppföljning av lärosätenas arbete med breddad rekrytering 2006-2008* (Högskoleverkets rapportserie, 2009:18 R).
- Högskoleverket (2012). *Kvalitetsutvärdering av huvudområdet engelska* (Beslut, Reg. Nr 643-00342-12).
- Laurillard, D. (2012). *Teaching as a Design Science: Building Pedagogical Patterns for Learning and Technology*. New York: Routledge.
- Lundgren, B. (2002). Akademin som kulturanalytiskt studieobjekt. I B. Lundgren (Red.), *Akademisk kultur: Vetenskapsmiljöer i kulturanalytisk belysning* (s. 11-17). Stockholm: Carlssons.
- Mångfald i högskolan: Reflektioner och förslag om social och etnisk mångfald i högskolan*. SOU 2000:47.
- Nilsson, A. (2007). *Innovativ eller konservativ excellens? Forskningsrapport om jämställdhets- och mångfaldsarbetet på Karolinska institutet*. Stockholm: Centrum för invandlingsforskning (CEIFO).

- Policy för Internationalisering* (2005-04-28) Högskolan Dalarna, DNR: DUC 2009/206/10.
- Prop. (1993/94:147) *Jämställdhetspolitiken: Delad makt – delat ansvar*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Prop. (2001/02:15) *Den öppna högskolan*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Prosser, M. & Trigwell, K. (1999). *Understanding Learning and Teaching: The Experience of Higher Education*. Buckingham: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Ramsden, P. (2003). *Learning to Teach in Higher Education* (Andra utgåvan). London: RoutledgeFalmer.
- Rao, N., & Chan, C. K. K. (2009). Moving Beyond Paradoxes: Understanding Chinese Learners and their Teachers. I C. K. K. Chan & N. Rao (Red.), *Revisiting the Chinese Learner: Changing Contexts, Changing Education* (3-32). Hong Kong: CERC Studies in Comparative Education 25.
- Rider, S., Hasselberg, Y., & Waluszewski, A. (Red.). (2013). *Transformation in Research, Higher Education and the Academic Market: The Breakdown of Scientific Thought*. Dordrecht: Springer.
- Roth, H. I. (2009). *Mångfaldens gränser*. Stockholm: Dialogos.
- Sampson, S. (2012). Är du genuskompetent? Kampen om genuscertifiering vid svenska universitet. I D. Ankarloo & T. Friberg (Red.), *Den högre utbildningen: Ett fält av marknad och politik* (s. 224-249). Möklinta: Gidlund.
- Schieler, E. (2007). *Mångfald: Att undervisa för tillgänglighet*. UPC-rapport 2007:5. Stockholm: Universitetspedagogiskt centrum.
- Shumway, D. R. & Dionne, C. (2002). *Disciplining English: Alternative Histories, Critical Perspectives*. Albany: State University of New York Press.
- SFS 1992:1434. *Högskolelag*. Ändrad t.o.m. SFS 2013:1117. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2008:567. *Diskrimineringslag*. Ändrad t.o.m. SFS 2014:958. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Stier, J. (2007). *Högskolan bortom Bologna: Internationaliseringen av högre utbildning*. Lund: Studentlitteratur.
- Svart på vitt – om jämställdhet i akademien*. SOU 2011:1.
- Thorson, S. & Ekholm, C. (2009). Introduktion. I S. Thorson & C. Ekholm (Red.), *Främlingskap och främmandegöring: Förhållningssätt till skönlitteratur i universitetsundervisningen* (s. 7-17). Göteborg: Daidalos.
- Unemar Öst, I. (2009). *Kampen om den högre utbildningens syften och mål: En studie av svensk utbildningspolitik*. Doktorsavhandling. Örebro: Örebro Studies in Education, 27.
- Utbildningsstrategi för Högskolan Dalarna 2013-2015* (2012-12-20), DNR: DUC 2013/76/10.
- Växtvärk i den högre utbildningen. (2015). *Axess Magasin*, 2.
- Wickström, J. (2011). *Mångfaldsmedveten pedagogik för universitetslärare*. Rapport nr 10, 2011. Uppsala: Avdelningen för universitetspedagogisk utveckling.